

PREGLED LITERATURE DIGIFOLK

Aktivnost 2.5

Sadržaj

Uvod	2
Metodologija	2
Pitanje 1: Koje su ključne karakteristike narodnih priča?	3
Narodne priče: Definicije i funkcije	3
Narodne priče: sadržaj nasuprot kontekstu	3
Narodne priče: sadržaj	4
Narodne priče: kontekst	5
Pripovedač i pripovedačka praksa u narodnim pričama	5
Pripovedač	5
Slušalac i situacija	6
Kriterijumi za uključivanje i isključivanje priča za DigiFolk	7
Pitanje 2: Koje su ključne karakteristike marginalizovanih zajednica?	8
Pitanje 3: Mogu li se priče koristiti za promociju harmoničnijih međugrupnih odnosa?	8
Obrazovanje kroz zabavu	9
Konstrukcija / prikazivanje priča	10
Ponovno pisanje postojećih priča	10
Produkcija priča koje narušavaju dominantne narative	10
Konstruktivno pripovedanje (Senehi, 2002)	10
Kulturalna razmena u konfliktu (izloženost Drugom u bezbednom okruženju)	11
Specifičan slučaj narodnih priča	11
Mogućnosti	12
Opasnosti narodnih priča	12
Pitanja vlasništva	13
Narodne priče danas: Žive, ali drugačije	14
Lekcije za DigiFolk	14
Reference	16

Uvod

DigiFolk ima za cilj prikupljanje, kuriranje i digitalizaciju narodnih priča iz marginalizovanih grupa koje žive u gradovima uključenim u projekat (Nikozija, Beograd, Ankara i Groningen), kako bi ove priče

bile lako i besplatno dostupne svima, a pre svega stanovnicima ovih gradova. Naša pretpostavka je da prikupljanjem, kuriranjem, digitalizacijom i deljenjem kulturnih proizvoda ovih zajednica postićemo dva glavna cilja. Jedan je dati glas grupama koje su na margini u ovim područjima, čime doprinosimo njihovom osnaživanju. Drugi cilj je ponuditi drugim društvenim grupama, posebno dominantnim grupama u ovim lokalitetima, priliku da se upoznaju sa ovim zajednicama putem izlaganja njihovim pričama. Krajnji cilj projekta je podizanje ideje o sličnosti među ljudima iz različitih kultura, uz promovisanje građanskog aktivizma i kulturnog bogatstva.

Da bismo postigli prvi od dva cilja - davanje glasa marginalizovanim zajednicama - trudimo se da izgradimo jedinstvenu metodologiju za prikupljanje, kuriranje i digitalizaciju priča. Ova metodologija se oslanja na dobre prakse u etnografskom istraživanju, obrađujući posebnu pažnju, između ostalog, na participativne metode i pazeći na pitanja vlasništva i kulturne aproprijacije. Metodologija DigiFolk-a čini zaseban rezultat (vidi Aktivnost 2.2).

Da bismo postigli drugi cilj, tj. izlaganje dominantnih zajednica kulturnim proizvodima manje vidljivih zajednica, izveli smo ovaj pregled literature kako bismo utvrdili u kojoj meri priče predstavljaju dobar način izlaganja grupa jednih drugima; koje međugrupne koristi se mogu ostvariti takvom izloženošću i koje bi mogle biti glavne opasnosti takvog poduhvata. Takođe smo smatrali da je potrebno, koristeći literaturu, definisati naše granice, tj. naše kriterijume za uključivanje i isključivanje za ono što smatramo za svrhe ovog projekta kao (i) narodne priče i (ii) marginalizovane zajednice.

Ovim pregledom literature pružamo odgovore informisane literaturom na sledeća četiri ključna pitanja:

- **Pitanje 1:** Koje su ključne karakteristike narodnih priča; i koji su kriterijumi za uključivanje i isključivanje za svrhe DigiFolk projekta?
- **Pitanje 2:** Koje su ključne karakteristike marginalizovanih zajednica; i koji su kriterijumi za uključivanje i isključivanje za DigiFolk projekat?
- **Pitanje 3:** Mogu li se priče koristiti za promociju harmoničnijih međugrupnih odnosa? Specifičan slučaj narodnih priča. Koje su ključne lekcije za DigiFolk projekat?

Metodologija

Da bismo sproveli pregled relevantne literature i dali odgovore na ova pitanja, tražili smo akademsku literaturu koristeći sledeće ključne reči.

- **Opšte ključne reči:** narodne priče, usmeno pripovedanje, zajedničko pripovedanje, struktura narativa, elementi narativa
- **Ključne reči za Pitanje 1:** narodne priče, kulturni narativi, pripovedač, pripovedačka praksa, pripovedačke veštine, dinamika pripovedanja
- **Ključne reči za Pitanje 2:** marginalizacija, marginalizovane grupe, marginalizovane zajednice
- **Ključne reči za Pitanje 3:** narativne intervencije, predrasude, usmeno pripovedanje, obrazovanje kroz zabavu, multikulturalizam, međukulturna kompetencija i sve to u kombinaciji sa terminom 'narodne priče'; opasnosti priča, opasnosti narodnih priča, zlo u folkloru

Pitanje 1: Koje su ključne karakteristike narodnih priča; i koji su kriterijumi za uključivanje i isključivanje za svrhe DigiFolk projekta?

Narodne priče: definicije i funkcije

Narodne priče se mogu definisati kao priče koje potiču ili se vrte oko ljudi (naroda), njihovih verovanja, života i svakodnevnice, koje se prenose s generacije na generaciju (prvobitno usmenom tradicijom) i predstavljaju narative o kulturnim i društvenim karakteristikama tih ljudi. Kroz čin prenošenja, grupe često razvijaju osećaj identiteta oko priča i ljudi s kojima ih dele, što je način na koji priča postaje zajednička priča, narodna priča.

Kulturalno gledano, folklor različitih zajednica širom sveta obiluje bogatim kreativnim praksama. Tako narodne priče uključuju, na primer, epske pesme, pohvale, opomene, legende, drame i još mnogo toga (White, 1999). Mnoge narodne priče i svakodnevno pripovedanje bave se zajedničkim pričanjem i osmišljavanjem priča gde pripovedači angažuju publiku u dugoj priči koristeći različite metode (MacDonald et al., 1999). Narodne priče se razumeju kao priče o "svakodnevnom" ispričane kroz veliki narativ (MacDonald et al., 1999). Neki relevantni primeri tipova narodnih priča i njihove svrhe uključuju:

- Priče za prenošenje kulture i nasleđa u kulturama bez pisanog jezika radi očuvanja jezika i kulturnog identiteta
 - Npr. Nallawilli u Australiji gde narodne priče deluju kao glavna sećanja na kulturu, nasleđe i znanje naroda Nallawi (Azuonye, 1999)
- Priče za prenošenje normi, strukture, vrednosti i morala deci (i ponekad odraslima)
 - Npr. nemačka tradicija bajki kao što su "Grimmove bajke" (Neumann, 1999)
- Priče (s elementima narodnih priča) koje imaju za glavnu funkciju prenošenje nasleđa
 - Npr. trubaduri, starci u seoskim zajednicama (Sokoli, 1999)
- Priče i folklor potlačenih koji su namenjeni zabavi ali i zajedničkom obrađivanju događaja i sveta. One često mogu biti priče o tuzi.
 - Npr. uspon Šinto folkloru pod vojnom vladom, korišćenje tradicionalnog folkloru tokom Francove ere u potlačenim zajednicama (Anderson, 1999; Valentine & Valentine, 1998).

Napomena: Iako su lični narativi često bili isključeni iz narodnih priča, ova perspektiva se počela menjati poslednjih godina jer se ovi lični narativi posmatraju kroz prizmu intertekstualnog i interpersonalnog kulturnog značaja deljenja ovih narativa. Iako nisu svi lični narativi narodne priče, mnogi lični narativi i dalje informišu identitete grupe i tokom vremena, ako se dovoljno puta ponove, mogu postati priče same po sebi (Falconi & Graber, 2019).

Narodne priče: Sadržaj nasuprot kontekstu

Falconi i Graber u svom radu "Etnografski pristupi pripovedanju i narativnoj praksi" (2019) prave ključnu razliku između tradicionalnih i savremenih pristupa istraživanju narodnih priča. Dok tradicionalni pristupi istražuju sadržaj priče na klasičan i književni način, novi pristupi istražuju kontekst oko priča i aspekte narativnih događaja u kojima se pripovedanje odvija.

Istraživanja narodnih priča mogu se baviti njihovim sadržajem ili kontekstom. To jest, narodne priče su sastavljene i od priče i od čina njenog pripovedanja. Ova dva su intrinzično povezana i često međusobno utiču jedno na drugo, stalno održavajući narodnu priču "živom". Dakle, dok sadržaj

priče može biti "ideja", narativni događaj stvara iskustvo koje je instrumentalno za prenošenje same priče. Kako se priče prenose kroz generacije, one rezultiraju promjenama ne samo u priči već i u njenom tumačenju i pripovedanju.

Narodne priče: sadržaj

Sadržaj se odnosi na sadržaj priče. U analizi narativa, priče, uključujući narodne priče, koriste iste narativne elemente za stvaranje priče. Svi ovi narativni elementi moraju logično pristajati jedan uz drugi kako bi stvorili koherentnu priču. Ove ključne karakteristike uključuju: zaplet, likove, okruženje, stil i pripovedača; detaljnije su predstavljeni u nastavku.

- **Okruženje:** Okruženja narodnih priča obično se dešavaju unutar kulturnih referenci naroda. Okruženje se ne odnosi samo na geografski položaj priče već i na vremenski okvir priče i neizrečene pretpostavke koje se moraju napraviti iz priče (npr. očekivanje prisustva bogova u priči postavljenoj na planini Olimp).
- **Zaplet:** Zapleti narodnih priča ili narativi variraju široko među tradicijama pripovedanja. Ipak, većina priča sadrži uvod, niz događaja, vrhunac i na kraju rešavanje. U zavisnosti od tipa i svrhe narodne priče, zapleti će uključivati različite komponente. Treba napomenuti da narodne priče obično ne prenose moral direktno, već izlažu činjenice priče i podstiču publiku da sama izvuče zaključke. Tipične teme zapleta uključuju borbu dobra protiv zla, sazrevanje, objašnjenja prirode i priče za zabavu.
- **Likovi:** Likovi u pričama uglavnom guraju priču napred svojim izborima i reakcijama. U narodnim pričama likovi često imaju simbolična značenja relevantna za kulturu narodne priče. Narodne priče često uključuju magične i fantastične elemente kao što su govoreće životinje (obično viđene u basnama) ili veštice i druga ekvivalentna bića. Takođe, narodne priče često koriste personifikaciju okoline, kanonizaciju prošlih pojedinaca i druge alate kako bi stvorili svet koji je prepoznatljiv i različit od sadašnjeg sveta.
- **Stil:** Stil se može najbolje opisati kao način na koji je priča ispričana/napisana/prezentovana. Uključuje perspektivu pripovedača, ton priče, upotrebu određenog jezika za prenošenje emocija (npr. aluzije, specifični zvuci, ubedljiv jezik itd.) i mnoge druge faktore koji utiču na to kako pripovedač oživljava priču. Narodne priče obično imaju stil koji i sugeriše publici da suspenduje svoju nevericu, dok istovremeno apeluje na "svakodnevnicu" publike; nešto što oni mogu prepoznati i s čime se mogu identifikovati. Ovde je upotreba književnih sredstava poput metafora i aliteracija važna za održavanje angažovanosti publike. Štaviše, u zavisnosti od izvođenja, mogu se koristiti različiti alati za prikazivanje priče, kao što su muzika, pesma, lutke, senke i više. Upotreba ovih alata takođe je deo kulturnog nasleđa ljudi i pokazuje kreativnost pripovedanja kao i tehnike i veštine potrebne za izvođenje ovih priča. Ova svestranost u narodnim pričama se takođe naziva "narodnom kreativnošću" (Sokoli 1999).
- **Pripovedač:** Narodne priče su jedinstvene po tome što su nastale iz usmene tradicije i u tome što se narodne priče retko zapisuju i menjaju se s vremenom. Pripovedači su stoga glavni čuvari priča i odgovorni su za njihovo širenje. Pripovedači u narodnim pričama su obično pripovedači koji aktivno angažuju publiku tokom izvođenja narodne priče. Stoga je esencijalno uključiti pripovedača kao ključ za razumevanje priče jer su oni aktivni igrači u prenošenju folkloru zajedno s identitetom svoje grupe (Ochs & Capps, 1996). Kasnije u tekstu biće detaljnije o pripovedaču i pripovedačkoj praksi u narodnim pričama.

Narodne priče: kontekst

Narodne priče su posebno obeležene društvenim i kulturnim specifičnostima u kojima je priča ispričana. Izvorno nastale iz usmene tradicije, deljenje priča u zajednici stvara i društvenu dimenziju u narodnim pričama. Kada se uključuju u pripovedanje narodnih priča, priča i njeno izvođenje su posebno prilagođeni publici u skladu s kulturnim normama grupe. Često, čin okupljanja i slušanja priče koja se prenosi generacijama rezultira stvaranjem grupnog identiteta za slušaoce i pripovedače narodnih priča.

Kao takve, narodne priče su informisane istorijskim, kulturnim i društvenim kontekstima ljudi u trenutku pripovedanja. Narodne priče često nastaju iz istorijskih okolnosti naroda i obično se menjaju paralelno sa promenama ljudi i sveta oko njih. Dakle, narodne priče moraju biti posmatrane i u savremenim terminima, posmatrajući okolnosti koje su dovele do pričanja priče.

Još zanimljivija perspektiva narodnih priča je društveni kontekst u kojem su stvorene, što je posebno relevantno u umetnosti pripovedanja. Pripovedanje priče nije samo uslovljeno kulturnim specifičnostima priče, već i kako pripovedač i publika stvaraju iskustvo oko narodne priče koje može promeniti predstavljanje i tumačenje same priče (MacDonald et al., 1999).

Pripovedač i pripovedačka praksa u narodnim pričama

Kako je naglašeno ranije, ključna razlika između narodnih priča i drugih vrsta priča je „živi“ aspekt narodnih priča. Narodne priče postaju „žive“ kako se razvijaju s vremenom i menjaju zajedno s pripovedačima i publikom. Dakle, dok priča može biti „ideja“, narativni događaj stvara iskustvo. Narativni događaj sastoji se od pripovedača i publike/slušalaca i dešava se u društvenom, kulturnom i istorijskom kontekstu prilike. Tokom ovog događaja, pripovedač kao odgovorni za priču i njeno pričanje mora koristiti svoje veštine da stvori iskustvo koje prenosi suštinu priče i ujedinjuje publiku. Ovaj deo će istražiti ove dve strane: pripovedača i publiku.

Pripovedač

Pripovedači su ključni u praksi narativnog izvođenja. Oživljavanjem narodnih priča, oni im dodaju kompleksnu dimenziju koja je delimično nezavisna od same priče. Ovde razmatramo različite aspekte pripovedača, kao i kako je odnos između pripovedača, publike i situacije ključan za stvaranje i deljenje narodnih priča. Interakcija između pripovedača i publike doprinosi procesu stvaranja značenja priče (Falconi & Graber, 2019).

Pripovedač predsedava nad pričom, izlaže činjenice publici, zadužen je za održavanje pažnje svih i dodaje svoje lične i kulturalne obrte formi priče. Pripovedači i njihovi pripovedački stilovi se takođe razlikuju spramsociodemografskih, religijskih i čak rodničkih aspekata. Na primer, Ibrahim Muhawi govori o narodnim pričama "koje su za žene i legendama za muškarce" u palestinskoj tradiciji pripovedanja gde religijske i društvene konvencije daju različita značenja i značaj priči koja se priča (Muhawi 1999). Štaviše, pripovedač često takođe ima kulturnu odgovornost za priču. Uz to, individualna iskustva pripovedača mogu se takođe manifestovati u pričanju priče, dajući veći naglasak na određenim delovima priče ili komunicirajući s publikom na poseban način. Umetnost pripovedanja je različita od same sposobnosti pričanja priče. Pripovedanje, posebno u višim formama, predstavlja skup veština koje koriste kreativnost i veštinu pripovedača (ili naratora) da

angažuju publiku i vode je kroz priču. Set veština potrebnih za pripovedanje određene narodne priče će se značajno razlikovati između kultura, pa čak i unutar njih (Falconi & Graber, 2019). Različiti pripovedači i publika mogu se očekivati na različitim događajima u zavisnosti od prilike i tipa predstavljene priče.

Karakteristike „dobrog pripovedača“ variraju od kulture do umetnosti širom sveta. Ipak, većina dobrih pripovedača: (i) je sposobna da zadrži pažnju publike (MacDonald et al., 1999); (ii) izaziva reakcije od svoje publike, bilo emotivne ili fizičke (npr. smeh, aluzije, uzvici itd.); (iii) „plete“ priču stvarajući njen ritam i tok, angažujući publiku još više; (iv) ima specifične sposobnosti vezane za samu umetnost. Na primer, u korejskoj umetnosti P’ansori narodne priče se pričaju tradicionalnim korejskim pevanjem. Za ovu umetnost, dobra naracija zavisi od narativnog sadržaja, prisustva izvođača, njihovih dramatičnih gestova i njihove glasovne obuke (‘tugum’). Glasovna obuka može uključivati odlazak u prirodu i pokušaj imitacije zvukova iz prirode kako bi ih preveli u svoje pevanje (Chan, 1999); (v) zna priču često napamet i pričao ju je mnogo puta. Obično, uticajan pripovedač ima kulturne veze sa samom pričom; (vi) održava priču (Braid, 1999); ispunjava odgovornost prenošenja i održavanja priče za buduće generacije.

Na kraju, antropolog Čarls Brigs definiše važnost i izazove pripovedača kao: „interpretativni zadatak koji se suočava sa umetnikom je dvostruk - interpretirati i imaginarni svet i svet samog posmatrača ... Talentovani umetnik koristi stilističke aparate tako da forma i sadržaj izvedbe odražavaju umetnikov pogled na način na koji su ova dva sveta, imaginarni i stvarni, povezana“ (citirano u Falconi et al., 2019, str. 8).

Slušalac i situacija

Nasuprot pripovedaču stoji publika. Deo suštine narodnih priča dešava se u interakciji između pripovedača i slušaoca jer interakcija između njih u toj specifičnoj situaciji stvara iskustvo priče. Pod situacijom mislimo na mikro i makro kulturni kontekst pripovedača i slušaoca koji pomaže da se razume svrha i značenje narodne priče (npr. priče ispričane u tajnosti pod represijom nasuprot priči ispričanoj na velikoj ceremoniji od strane nekog starijeg).

Tokom ovog iskustva, obe strane (slušaoci i pripovedači) imaju očekivanja jedni od drugih. Ova očekivanja oblikuju situacija, status i identitet pripovedača i publike, kao i svrha priče. Na primer, jedno očekivanje koje pripovedač može imati od publike je usmeni odgovor nakon aluzije (Sturm, 1999). Odgovori mogu biti u obliku ohrabrenja od strane publike da nastave, pitanja pripovedaču, neslaganja i/ili aktivno učešće.

Interakcije između publike i pripovedača očigledno se menjaju kada se dinamika između slušaoca i pripovedača promeni (npr. novi slušaoci među starim slušaocima koji već poznaju pripovedača i priču). Ovo je takođe ključno za razumevanje jer naše (kao spoljnih istraživača) prisustvo može promeniti način na koji pripovedač priča priču, način na koji publika reaguje i ukupno iskustvo.

Ponovo, u zavisnosti od priče i slušaoca, izvedba će se znatno promeniti. Štaviše, u zavisnosti od pojedinačnog pripovedača (npr. neki pripovedači su vedri i radosni, drugi su tmurni i ozbiljni) narodne priče će dobiti različita značenja i mogu promeniti interpretaciju narodne priče.

Narativni elementi su često povezani sa formatom i svrhom priče. Postoje "predodređena" pravila za svaki format koja su zajednički razumljena od strane učesnika priče (Falconi & Graber, 2019). Na primer, basne, lični narativi, interaktivni narativi, proza, poezija i još mnogo toga, svi imaju implicitno razumevanje onoga što se očekuje u priči. Ova pravila vode obe strane kroz događaj.

Kriterijumi za uključivanje i isključivanje priča za DigiFolk

S obzirom na gore navedeno, ovo su kriterijumi za uključivanje i isključivanje priča koje smatramo da ispunjavaju uslove da budu narodne priče unutar projekta DigiFolk:

Uključene su u projekat priče koje:

- i. Se dele unutar grupe („naroda“) bilo na nivou zajednice (makro-nivo) ili u podgrupama kao što su domaćinstva (mikro-nivo); i
- ii. Su u principu usmeno prenošene čak i ako postoje u pisanom obliku; i
- iii. Sadrže bar neke informacije o „narodu“; i
- iv. Spadaju u kategorije bajki, legendi, basni i bilo koje druge podkategorije narodnih priča; i
- v. Se dele unutar „naroda“ koji je marginalizovan u građanskim kontekstima koje naseljavaju. Šta smatramo marginalizovanom zajednicom definišemo u Pitanju 2

Isključene su iz projekta priče koje:

- i. Se ne dele unutar grupe („naroda“) na bilo kojem nivou (makro ili mikro); ili
- ii. Su zvanično dokumentovane; mogu se naći objavljene u bilo kojem mediju koji je široko dostupan; ili
- iii. Predstavljaju lične anegdote koje ne sadrže informacije o „narodu“; ili
- iv. Nisu deljene među „narodom“ koji je doživeo marginalizaciju.

Pitanje 2: Koje su ključne karakteristike marginalizovanih zajednica; i koji su kriterijumi za uključivanje i isključivanje za DigiFolk projekat?

Marginalizovane zajednice su one zajednice koje su istorijski isključene iz građanskog učešća, kao i one koje i dalje suočavaju s drugim preprekama za građansko učešće. Marginalizovane populacije, takođe poznate kao ranjive, potlačene, nedovoljno zastupljene ili nedovoljno brojne, mogu uključivati ljude različitih rasa, etničkih grupa, populacije s niskim prihodima, beskućnike, LGBTQI+ osobe i osobe sa invaliditetom, među ostalima (Brutschy & Zachary, 2014).

S obzirom na gore navedenu definiciju, ovo su uslovi da bismo zajednicu smatrali marginalizovanom za svrhe ovog projekta:

Uključene su u projekat:

- i. Zajednice koje su ranjive, potlačene, nedovoljno zastupljene ili nedovoljno brojne i koje su ili istorijski isključene iz učešća ili se suočavaju s drugim preprekama za građansko učešće u društvima u kojima žive; i
- ii. Su uključene u usmenu pripovedačku praksu putem koje dele i prenose svoje tradicije, vrednosti, pogled na svet, , običaje, narodnu mudrost kroz priče (narodne priče) kako su definisane u Pitanju 1.

Isključene su:

- i. Zajednice koje nisu doživele bilo koji oblik isključenosti u društvima a čiji su deo; ili
- ii. Ne učestvuju u prenošenju priča o "narodu" kako su opisane u Pitanju 1.

Neka pitanja ostaju, šta je sa etničkim, rasnim ili religijskim manjinama koje (i) nisu istorijski marginalizovane jer su nove u građanskom kontekstu? (npr. izbeglice, tražiocu azila); (ii) nisu sistematski ili namerno marginalizovane, već su više nevidljive i tihe (kao što su zajednica Latina u Groningenu)? Odlučili smo da ove slučajeve tretiramo odozdo-nagore i pojedinačno. U principu, bilo koja zajednica koja je nevidljiva je podložna istoj psihološkoj sudbini kao i zajednice koje su namerno marginalizovane. Predrasude mogu biti rezultat neznanja jednako koliko mogu biti rezultat neprijateljskih međugrupnih odnosa.

Pitanje 3: Mogu li se priče koristiti za promociju harmoničnijih međugrupnih odnosa? Specifičan slučaj narodnih priča. Zaključci za DigiFolk

Priče imaju više prednosti. One mogu biti sredstvo za podizanje svesti o brojnim temama, uključujući osetljive teme. Nude pojedincima scenarije ponašanja koji im pomažu da se snađu u inače teškim interakcijama, kao što je, na primer, susret licem u lice s članom nepripadničke grupe. One takođe pomažu ljudima da zamisle drugačiju stvarnost (Bruner, 1991; Greitemeyer, 2011) tako što podstiču refleksiju i zauzimanje perspektive drugog (Bilali & Vollhardt, 2013). Konačno, fiktivni narativi mogu simulirati stvarna iskustva, pružajući priliku da se istraže teške situacije, poput rata, bez pridruženog rizika i traume (Mar & Oatley, 2008).

S obzirom na navedene prednosti, postoji više načina na koje se priče i pripovedanje mogu koristiti za smanjenje predrasuda i promovisanje veće otvorenosti prema Drugima, podržavanje multikulturalističkih ideja, kultivisanje veće međukulturne kompetencije i čak doprinos rešavanju sukoba. Svi ovi ishodi su u skladu s ciljem našeg projekta. Identifikovali smo dva glavna načina putem kojih se priče koriste za promociju pozitivnijih međugrupnih odnosa, prvi je obrazovanje kroz zabavu, a drugi je konstrukcija/prikazivanje priča. Svaki od ovih načina ćemo detaljno predstaviti u nastavku, s posebnim naglaskom na narodne priče gde je moguće, kao jedinstven primer priča koje ističu i njihove prednosti i opasnosti koje donose. Zaključićemo ovaj deo sa načinom na koji DigiFolk može izgraditi na ovim prethodnim inicijativama i šta može naučiti iz njihovih slabosti.

Obrazovanje kroz zabavu

Obrazovanje kroz zabavu (eng. edutainment) odnosi se na upotrebu zabave (npr. priča) u obrazovne svrhe. Obično se koristi u osnovnom obrazovanju kako bi se deca upoznala s idealima multikulturalnosti kroz upoznavanje različitih kultura, bilo putem priča o njima ili deljenjem njihovih (tih kultura) kulturnih proizvoda. Jedan primer takvih kulturnih proizvoda bile bi narodne priče. U ovom kontekstu priče čine pedagoški alat koji motiviše prenošenje znanja.

Obrazovanje kroz zabavu može biti deo nastavnog plana i programa, ili se može dešavati van programa u vannastavnim aktivnostima. Magos (2018) predstavlja takav slučaj u akciono-istraživačkom radu gde su grčka deca učestvovala u poslepodnevnoj aktivnosti čitajući i diskutujući, pod vođstvom učitelja-istraživača, turske narodne priče. Ova aktivnost učenja kroz

zabavu imala je za cilj izlaganje dece različitim aspektima turske kulture kao sredstvo za izazivanje narativa o Turcima kao "neprijateljskim Drugima".

Obrazovanje kroz zabavu može takođe poprimiti druge oblike koji prevazilaze granice školskog ili dodatnog obrazovanja. Takvi slučajevi bi bili pop kultura, uključujući TV emisije koje izlažu većinske grupe prepoznatljivim likovima iz vanjskih grupa (Murrar & Brauer, 2018; 2019); ili radio i TV emisije koje izlažu grupe koje učestvuju u međugrupnim sukobima primerima pozitivnih međugrupnih odnosa (npr. Bilali, 2022; Green et al., 2020; Paluck & Green, 2009). Savremeniji načini na koje se ovo radi, na primer putem društvenih mreža, verovatno bi bile individualne inicijative odozdo-nagore više nego intervencije odozgo-nadole i mogle bi se potencijalno smatrati potpuno drugačijom kategorijom.

Ideja iza obrazovanja kroz zabavu, bez obzira na njegov oblik, jeste da priče koje su inače zabavni proizvodi mogu biti korišćene kao vozila za prenošenje informacija/znanja o osetljivim temama i/ili preskriptivnih poruka o tome kako međugrupni odnosi treba da budu (harmonični). Takve informacije (znanja) i preskriptivne poruke, naravno, mogu biti dočekane s otporom. Prednost priča u prenošenju osetljivih informacija, uključujući preskriptivne poruke, je ta što postaju donekle imune na suprotne poruke ubeđivanja. Ovo je očigledno i opasnost priča; da budući da su otporne na suprotne poruke, lako mogu doprineti širenju jedne neupitne priče, dominantnog narativa (Frank, 2010).

Konstrukcija / prikazivanje priča

Ponovno pisanje postojećih priča

Ponovno pisanje priča može biti dobar ogledni primer koji pokazuje kako postojeće priče mogu služiti širenju disfunkcionalnih normi ili negativnih stereotipa i samim tim ometati međugrupne odnose ili doprineti opravdavanju i širenju socijalne isključenosti. Hajisoteriou i saradnici (2022) su sa decom radili na ponovnom pisanju namerno odabrane narodne priče iz njihove kulture u kojoj je glavni lik Mavis (Crnja) koji je u potrazi za bogom koji će mu promeniti boju kože. Priča koja, kako se može zamisliti, sadrži mnoštvo stereotipa, posebno o rasi, postala je kulturni proizvod s kojim su deca radila kroz međusobnu saradnju. Autori izveštavaju o radionicama koje su razvili, a koje su koristile kolaborativno pripovedanje i produkciju priča, gde su deca na kraju imala zadatak da proizvedu drugačiji kraj priče, da ispričaju bolju, društveno pravedniju priču.

Proizvodnja priča koje narušavaju dominantne narative

Postoji nekoliko različitih pristupa koje opisuju Garagozov i Gadirova (2019) o tome kako se produkcija priča može koristiti za preispitivanje narativa koji šire sukobe. To su: (a) multiperspektivni put (Fritzsche, 2001) koji je specifičan za udžbenike istorije i tiče se predstavljanja više verzija istorijskog događaja; (b) koncept premošćujućeg narativa (Pappe, 2006), koji počiva na slabijem naglašavanju narativa iz nacionalne istorije koji tipično doprinose sukobu, i istovremenom isticanju društvenih i kulturalnih aspekata koji su slični u dvema sukobljenim grupama; ; (c) put ličnog pripovedanja (Bar-On & Kassem, 2004), koji pomera fokusa sa nacionalnih narativa na lične priče o traumatičnoj istorijskoj sukobu, sa ciljem povećanja saosećanja, empatije i poverenjakroz izlaganje patnji drugih; i (d) model progresivnih transformacija narativa (Garagozov, 2012) koji

kombinuje prethodne pristupe tako što se oslanja na prikupljanje narativa iz udžbenika istorije ili iz kulturne/društvene istorije ili ličnih priča koje bi bile prihvatljivije za drugu stranu sukoba.

Konstruktivno pripovedanje (Senehi, 2002)

Ova kategorija konstrukcije/produkcije priča ispituje ulogu kulturne produkcije, posebno pripovedanja, u procesima društvenih konflikata. Postoje dva načina na koje pripovedanje može biti značajno za rešavanje sukoba, mirenje i izgradnju mira. Budući da kulturalni narativi kodiraju znanje koje svi u grupi prihvataju, oni imaju narativnu moć - mogu pozvati na akciju, odnosno na promenu paradigme (Raheja & Gold, 1994). Drugo, budući da ne zahteva posebnu opremu ili obuku, pripovedanje je tehnički i intelektualno dostupno i stoga potencijalno osnažujuće.

Konstruktivno pripovedanje je inkluzivno i podstiče kolaborativnu moć i uzajamno priznavanje; stvara mogućnosti za otvorenost, dijalog i uvid; sredstvo je za iznošenje problema na videlo; i sredstvo otpora. Takvo pripovedanje gradi razumevanje i svest i podstiče glas. Jedan takav primer konstruktivnog pripovedanja je pripovedanje unutarpotlačenih zajednica, koje im daje glas otkrivanjem skrivenih pitanja i dilema, kao i pretvaranjem ličnog u političko kroz deljenje.

Pripovedanje kao usmeni narativ životnog iskustvapredstavljalo je glas otpora čitavih grupa koje su inače isključene iz "autoritarnih" diskursa novinarstva, akademske zajednice i književnosti Prvog sveta. O mnogim pitanjima vezanim za društvene konflikte se ne zna dovoljno, ili namerno ne govori. Kroz pripovedanje, grupe koje dele određenu tešku situaciju ili iskustva mogu bukvalno uspostaviti zajednički jezik i i bazu znanja kroz deljenje svojih priča (Plummer, 1995).

Takvo izgradnja zajednice je sredstvo za osnaživanje pojedinaca i grupa da se bave problemima o kojima se prethodno nije govorilo. Na primer, tokom 1960-ih, kroz male grupe za podizanje svesti, žene iz srednje klase prepoznale su da njihova individualna iskustva nisu idiosinkratična, već su ih delile druge žene i bila su oblikovana na značajne načine društvenim faktorima. Žene su se videle kao povezane u zajedničkoj borbi i bile su u stanju da se mobilišu za političke i društvene promene. U ovom procesu, lična priča postaje politička priča. Ovo može promeniti način na koji grupe razmišljaju o sebi, jedna o drugoj i o svetu.

Kulturalna razmena u konfliktu (izloženost Drugom u bezbednom okruženju)

U domenu međugrupnih odnosa, posebno u dugotrajnim nerešivim sukobima, produkcija priča može se koristiti za razvoj različitih perspektiva. Uzajamno priznavanje različitih kultura ili sukobljenih strana podstiče se kada ljudi slušaju priče jedni drugih, budući da se priče dobro prenose među različitim kulturama, kao i da proces slušanja priče uključuje „stavljanje u cipele“ pripovedača.

Uzajamno priznavanje ne odnosi se na univerzalistički pogled gde jedna strana prihvata drugu stranu kao suštinski veoma sličnu sebi. Zapravo, tvrdnje o zajedničkoj ljudskosti mogu racionalizovati asimilaciju sa dominantnim prototipima, umesto zadržavanja posebnosti svake od kultura (West, 1990). Nasuprot tome, koncept uzajamnog priznavanja podrazumeva volju različitih strana da se uključe u dijalog, što uključuje, između ostalog, napor da se razlike artikulišu i ispituju. Dok je razumevanje kulturalnih razlika često samo delimično i podložno različitim problemima, međusobno poverenje sa članovima druge grupe ili kulture podrazumeva želju svake od strana da

priznaju dostojanstvo i iskustva drugih kao legitimne. U slučaju dugotrajnih međugrupnih sukoba, razvijanje zajedničkog istorijskog narativa može biti sredstvo za premošćivanje sukoba i razvijanje zajedničkog identiteta koji obuhvata različitost bez njenog brisanja (Kelman, 1998).

Dan Bar-On i saradnici (2000) koristili su seminare pod nazivom “Verovati i reflektovati” da povežu ljude sa različitih sukobljenih strana, koji su onda delili svoje lične priče i slušali priče drugih. Evaluacije ovih seminara ukazale su na vrednost pripovedanja koje je ovaj prostor omogućio. Jedan od učesnika je rekao: „Slušanje priča ‘Drugih’ i saznanje više o njihovom bolu i patnji, ostavilo je utisak na mene. Pripovedanje priča i briga, podrška, sigurnost i bezbedan prostor koji unutar grupe na seminaru olakšali su otvaranje i poverenje.”

Specifičan slučaj narodnih priča

Narodne priče predstavljaju posebnu vrstu priča koje donose prednosti koje su ključne za promociju boljih međugrupnih odnosa. U ovom delu ćemo se baviti ovim prednostima koje se mogu naći u literaturi. Međutim, postoje i opasnosti koje narodne priče nose upravo zbog svoje prirode, koje ćemo takođe razmotriti kako bismo upozorili na njih. Narodne priče su takođe podložne osporavanju vlasništva (da li priča pripada jednoj ili drugoj grupi), o čemu će takođe biti reči. , Osporevanje vlasništva može dovesti do reakcija kada se narodne priče koriste kao prozor u određenu kulturu, pod pretpostavkom da su one neosporni proizvodi te konkretne kulture. Na kraju, kako živimo u sve digitalnijem svetu, usmeno pripovedanje sa živom publikom polako izumire. Zaključićemo ovaj deo sa izazovima koje to donosi.

Mogućnosti

Kao što je ranije napomenuto, narodne priče kao primer priča koje se koriste za promociju pozitivnijih međugrupnih odnosa uglavnom su korišćene u formalnom ili neformalnom obrazovanju kako bi se deca izložila različitim kulturama kroz kulturne proizvode tih kultura. Ovo doprinosi unapređenju znanja o tim kulturama.

Prethodna literatura je identifikovala sledeće prednosti narodnih priča:

- **Identifikacija uzajamnih vrednosti:** Kroz narodne priče deca mogu naučiti da prepoznaju univerzalne moralne vrednosti delimično kroz izlaganje zajedničkoj sudbini ljudi bez obzira na njihovu grupnu pripadnost (npr. projekat „Narodne priče o mobilnosti“, eng. [Mobility folktales](#)). Prema Magosu (2018): „pri realizaciji univerzalnosti i bezvremenosti motiva narodnih priča deca [mogu doći do] razumevanja zajedničkih osobina i zajedničke putanje ljudskog života mimo i uprkos etničkim, religijskim ili jezičkim razlikama” (str. 29).
- **Refleksija o sličnostima i razlikama:** Elbaz-Luwisch (2001) smatra narodne priče “kulturnim pasošem” (str. 81) i stoga sredstvom za prevazilaženje kulturnih granica. Kontakt sa drugim kulturnim okvirima može prirodno dovesti do poređenja kako bi se uočile sličnosti i razlike između Drugih i Sebe.
- **Empatija:** Kroz narodne priče čitaoci/slušatelji su izloženi moralnim dilemama s kojima se suočavaju protagonisti i stoga su pozvani da doprinesu/angažuju se s pričom u vidu donošenja sudova o izborima junaka, kakvi god oni bili (Magos, 2018). Da bi to učinili, slušaoci moraju ući u cipele protagonista. Ovo predstavlja vežbu u empatije prema pripadnicima drugih grupa i sagledavanja njihove perspektive.

- Suočavanje sa stereotipima i diskriminacijom: Prema Amouru (2003) činjenica da narodne priče mogu sadržati rasne, religijske i rodne stereotipe može predstavljati priliku za publiku (deca u kontekstu učenja kroz zabavu) da se angažuje (ispita i preispita) i suoči sa predrasudama, nepravdom i nejednakostima. Angelides i Panaou (2012) nude sličnu perspektivu kada predlažu da se narodne priče mogu koristiti za podsticanje učenika na analizu i diskusiju svojih stavova prema različitostima, putem uspostavljanja veze između priča i savremenih iskustava socijalne pravde u multikulturalnim društvima.

Opasnosti narodnih priča

Uprkos raznim prednostima izlaganja narodnim pričama sopstvene ili drugih grupa, postoje i opasnosti u korišćenju narodnih priča kao načina za prikupljanje informacija o Drugima. Navodimo neke od opasnosti u nastavku.

- **Jačanje stereotipnih slika i negativnih uverenja o različitim grupama:** Na isti način na koji vođena (kao u kontekstu učenja kroz zabavu) istraživanja Drugih kroz njihove priče mogu predstavljati način za preispitivanje stereotipa o toj grupi, narodne priče mogu imati kontraefekat ako je publika potpuno prepuštena sebi dok ih konzumira. Ovo se dešava zato što narodne priče često sadrže stavove koji se mogu smatrati nazadnim (kao prethodno pomenuta kipraska priča o Magosu (Crnji) koji traži boga da mu promeni boju kože). Stoga izloženost takvim pričama može doprineti negativnoj slici o grupi iz koje potiču. Štaviše, protagonisti narodnih priča mogu biti vrlo jednostavni, često karikaturalni i preuveličani likovi koji prikazuju više nego što nijansiraju stereotipne slike jedne kulture. Ovo takođe može doprineti formiranju ili učvršćivanju stereotipa. Iz tih razloga, narodne priče se lako mogu zloupotrebiti za opravdanje nasilja prema čitavoj grupi ljudi unutar ili izvan zajednice (Malimabe-Ramagoshi et al., 2007). Ovo je posebno važno kada se deci iz većinske kulturne grupe pripovedaju priče o marginalizovanim grupama.
- **Iluzija znanja i opasnost jedne priče:** Izloženost pričama koje prenose bogate informacije o jednoj kulturi može pružiti lažni osećaj znanja o drugim grupama i njihovim kulturama (vidi de Bruijn, 2019). Štaviše, narodne priče iz drugih kultura ugrađene u obrazovne programe često se biraju na osnovu dostupnosti: priče dostupne u objavljenim zbirkama narodnih priča najverovatnije će biti izabrane za takve programe (ibid.). Međutim, takve zbirke obično stvaraju članovi većinske kulture, te stoga nisu dovoljno raznolike. Ovo može dovesti do onoga što Adichie naziva opasnošću jedne priče - stereotipnog, pristrasnog prikaza pripadnika druge kulture (Adichie, 2009). Dakle, umesto da jačaju svoju međukulturnu osetljivost, deca mogu lako konstruisati esencijalistički pogled na kulture drugih grupa.

Pitanja vlasništva

Kulturalne prakse i artefakti su važni označitelji grupnog identiteta, što vlasništvo nad njima čini osetljivim pitanjem za međugrupne odnose, posebno ako su odnosi već krhki. U dokumentarnom filmu iz 2003. godine pod nazivom "Čija je ovo pesma" autor sledi trag narodne pesme koja se tvrdi da je srpska, bugarska, bosanska, grčka i turska – ista pesma u malo drugačijim aranžmanima ugrađena u kulturno nasleđe svih tih balkanskih zemalja. U drugom delu sveta postoji sličan, iako

formalniji, pravni spor oko vlasništva sada svetski poznate pesme "Guantanamera" koja potiče sa Kube (Manuel, 2006).

Postoje primeri konkurentskih tvrdnji o vlasništvu drugih kulturnih artefakata: prema Kaschl (2003) dabkeh, tradicionalni arapski ples, transformisan je u debkah, ključni element novokonstituisane države Izrael. Ovo nije prošlo bez suprotstavljanja: palestinski odgovor je bio da počnu izvoditi dabkeh kao specifično palestinsku kulturnu praksu kao način potvrđivanja svog prisustva u napetim etničkim odnosima u regionu.

Borbe oko kulturalnih praksi mogle bi biti institucionalizovane i prevedene u obrazovne politike i mere na nivou populacije. U Severnoj Irskoj, na primer, postoje institucionalizovani naponi za očuvanje galskog jezika kao suštinskog markera irskog etničkog identiteta dok broj govornika galskog jezika nastavlja da opada (McCubbin 2010; O'Rourke, 2011). Slične, iako uspešnije, obrazovne i administrativne politike za očuvanje baskijskog jezika takođe su dokumentovane (Arzoz, 2015).

Slično narodnim pesmama, plesovima i čak jezičkim praksama, narodne priče se obično percipiraju kao deo zajednice - autohtonih i/ili manjinskih grupa (Noyes, 2006). One čine deo nematerijalnog kulturnog nasleđa i stoga se stalno ponovo stvaraju i modifikuju od strane članova zajednice (UNESCO, 2003). Kao takve, narodne priče bile su važan deo izgradnje nacionalnog identiteta u 19. veku (Xue, 2022) i nastavljaju da budu značajan deo kolektivnog identiteta i kulturnog kapitala zajednica danas (Noyes, 2006). Imajući u vidu sve navedene složenosti, ako zajednica polaže pravo na narodnu priču, to ne znači da druge zajednice ne mogu polagati pravo na nju - ista ili slična narodna priča mogla bi se deliti među različitim grupama, čak i ako se percipira kao centralna za kolektivni identitet.

Narodne priče danas: žive, ali drugačije

Porast novih urbanih sredina promenio je kulturni kontekst narodnih priča. Narodne priče i pripovedanje polako nestaju iz našeg sve modernijeg i digitalnog sveta. Ekspanzija urbanizacije i brze sociodemografske promene stvaraju nove izazove za modernu narodnu pripovedačku tradiciju. Pripovedanje je prešlo u digitalni format, menjajući dinamiku između pripovedača i slušaoca.

U svom radu „Pripovedanje u digitalnom svetu“ De Fina i Perrino (2019) ističu pet glavnih izazova u pripovedačkoj tradiciji danas: (i) re-kontekstualizacija i transformacija priča iz usmenih u digitalne formate; (ii) anonimnost pripovedača i slušaoca omogućena putem interneta; (iii) tenzije koje nastaju promenom dinamike između pripovedača i publike; (iv) različite strukture kroz koje publika danas može učestvovati u priči; i na kraju (v) pitanje autorstva i vlasništva nad pričama koje postaje sve složenije u digitalizovanom svetu. Stvaranje folklora koristeći ove nove formate i unutar trenutnih socijalnih i geopolitičkih okolnosti je težak zadatak.

Uz to, potiskivanje pripovedanja može biti i sredstvo za plansko brisanje identiteta neke grupe. Na primer, brisanje kambodžanskog folklora i kulture tokom režima Crvenih Kmera 1970-ih godina bilo je sistematsko i ključno za brisanje bilo kakve veze sa prošlim kulturnim identitetom kako bi se napravio prostor za društvenu strukturu pod kontrolom vlade (Spagnoli et al., 2003). Sprečavanje određenih društvenih grupa da se okupljaju i dele priče slabi njihov socijalni identitet i zaustavlja kontinuirani i stalno promenljivi proces narodnog pripovedanja.

Ipak, to ne znači da pripovedanje više nije živo. Novi pripovedači preuzimaju različite stilove i metode pripovedanja i često pokušavaju da se ponovo prilagode formatima pogodnim za nova urbana okruženja. Danas su glavni čuvari folklora bibliotekari, stariji ljudi, verski/komunitarni lideri i umetnici (MacDonald et al. 1999).

Lekcije za DigiFolk

DigiFolk koristi narodne priče kao prozor u razumevanje marginalizovanih zajednica a glavni cilj mu je unapređenje znanja drugih grupa o ovim zajednicama, promovisanje ideje zajedničke ljudskosti bez kompromitovanja i negiranja važnih razlika među grupama. Izlaganje pričama kulturnih drugih takođe može doprineti smanjenju predrasuda kroz promociju empatije i perspektivnog sagledavanja. Narodne priče, kao što je dokumentovano u literaturi, su priče koje imaju potencijal da unaprede sve pozitivne međugrupne ishode. Ali postoje i opasnosti i izazovi; identifikovali smo dva centralna na koja ćemo elaborirati u ovom delu i razmotriti kako DigiFolk može da ih reši.

Prvi izazov odnosi se na to da samo izlaganje, za razliku od vođenog uvoda u priče druge kulture, može doprineti formiranju ili konsolidaciji negativnih stereotipa. U DigiFolk-u planiramo da delimo narodne priče marginalizovanih zajednica bez postavljanja u kurikulum, dakle na nevođen način bez ikakve posredovanja, facilitacije od strane agenta. Kao takva, opasnost od jačanja stereotipa je realna i ne može se zanemariti.

Drugi izazov odnosi se na pitanja autentičnosti i vlasništva, kao što je predstavljeno u relevantnom delu iznad. DigiFolk ima za cilj prikupljanje priča koje nisu prethodno zabeležene i stoga nisu "označene" kao priče određene grupe. Kako onda znamo da su priče koje prikupljamo autentične priče te grupe?

Smatramo da su ovi izazovi pretežno metodološki izazovi koji se odnose na to kako se priče prikupljaju, kuriraju i dele. Jedan način da se reše oba ova izazova je beleženje priče iza priče u fazi prikupljanja priča, a zatim uključivanje tih informacija u proces kuriranja i digitalizacije priča nakon toga.

Priča iza priče može doprineti razumevanju priče na različite načine (i) humanizacija protagonista ukazivanjem na karakteristike koje mogu doprineti stereotipizaciji i objašnjenje kako su te karakteristike nastale; (ii) informacije o kontekstu u kome je priča ispričana i informacije o tome kome je priča ispričana kako bi se izbeglo formiranje negativnih uverenja o zajednici koja je deli (npr. da su nazadni); (iii) prepoznavanje činjenice da priča može postojati u različitim verzijama u drugim kulturnim grupama s kojima je njihova grupa istorijski komunicirala; (iv) razumevanje zašto je ta priča važna za grupu koja je deli, ističući ključne vrednosti te grupe. Smatramo da se priča iza priče može prilagoditi koristeći digitalnu tehnologiju. To jest, digitalni svet pored izazova može doneti i prilike za nijansiranje priča koje se dele kao deo ovog projekta.

Reference

- Anderson, R. W. (1999). Religious Storytelling in Japan. In M. R. MacDonald (Ed.), *Traditional storytelling today: An international sourcebook* (pp. 114-118). Fitzroy Dearborn.
- Adichie CN (2009, July). The danger of a single story [Video file]. Available from: https://www.ted.com/talks/chimamanda_adichie_the_danger_of_a_single_story
- Amour, M. (2003) Connecting children's stories to children's literature: Meeting diversity needs, *Early Childhood Educational Journal*, 31(1), 47–51.
- Angelides, P. & Panaou, P. (Ed.). (2012). *European mobility folktales: A collection of traditional stories with travelling characters*. University of Nicosia.
- Arzoz, X. (2015). The Impact of Language Policy on Language Revitalization: The Case of the Basque Language. *Cultural and Linguistic Minorities in the Russian Federation and the European Union. Comparative Studies on Equality and Diversity*, 315-334.
- Azunonye, C. (1999). The Dogon Creation Story. In M. R. MacDonald (Ed.), *Traditional storytelling today: An international sourcebook* (pp. 41-53). Fitzroy Dearborn.
- Bar-On, D., & Kassem, F. (2004). Storytelling as a way to work through intractable conflicts: The German-Jewish experience and its relevance to the Palestinian-Israeli context. *Journal of social Issues*, 60(2), 289-306. <https://doi.org/10.1111/j.0022-4537.2004.00112.x>
- Bar-On, D., Kutz, S., & Wegner, D. (Eds.). (2000). *Bridging the gap: Storytelling as a way to work through political and collective hostilities*. Koerber Foundation.
- Bilali, R., & Vollhardt, J. R. (2013). Priming effects of a reconciliation radio drama on historical perspective-taking in the aftermath of mass violence in Rwanda. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(1), 144-151. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2012.08.011>
- Bilali, R. (2022). Fighting violent extremism with narrative intervention: Evidence from a field experiment in West Africa. *Psychological science*, 33(2), 184-195. <https://doi.org/10.1177/09567976211031895>
- Braid, D. (1999). Our Stories Are Not Just for Entertainment: Lives and Stories Among the Travelling People of Scotland. In M. R. MacDonald (Ed.), *Traditional storytelling today: An international sourcebook* (pp. 301-309). Fitzroy Dearborn.
- Bruner, J. (1991). The narrative construction of reality. *Critical inquiry*, 18(1), 1-21.
- Brutschy, S. & Zachary, D. (2014). Marginalized Communities. In A. C. Michalos (Ed.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research* (pp. 3771–3776). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_1725
- de Bruijn, A. (2019). From representation to participation: Rethinking the intercultural educational approach to folktales. *Children's Literature in Education*, 50(3), 315-332. <https://doi.org/10.1007/s10583-017-9330-x>
- De Fina, A., & Perrino, S. (2019). Introduction. Storytelling in the Digital World. In A. De Fina & S. Perrino (Eds.) *Storytelling in the Digital World* (pp. 1–8). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/bct.104.01def>
- Elbaz-Luwisch, F (2001). Personal Story as Passport: Storytelling in Border Pedagogy. *Teacher Education*, 21 (1), pp. 81–101.
- Falconi, E., & Graber, K. E. (2019). *Storytelling as narrative practice: Ethnographic approaches to the tales we tell*. Brill.
- Frank, A.W. (2010). *Letting stories breathe: a socio-narratology*. University of Chicago Press.

- Fritzsche, P. (2001). The case of modern memory. *Journal of Modern History*, 73, 87–117. <https://doi.org/10.1086/319880>
- Garagozov, R. (2012). Do woes unite foes? Interplay of narratives, memory, emotions and attitudes in the Karabakh conflict. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 5, 116–135. <https://doi.org/10.1080/17467586.2012.742954>
- Garagozov, R. & Gadirova, R. (2019). Narrative intervention in interethnic conflict. *Political Psychology*, 40(3), 449-465. <https://doi.org/10.1111/pops.12531>
- Green, E. G., Visintin, E. P., Sarrasin, O., & Hewstone, M. (2020). When integration policies shape the impact of intergroup contact on threat perceptions: a multilevel study across 20 European countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(3), 631-648. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1550159>
- Greitemeyer, T. (2011). Effects of prosocial media on social behavior: When and why does media exposure affect helping and aggression? *Current Directions in Psychological Science*, 20(4), 251-255.
- Hajisoteriou, C., Panaou, P., & Angelides, P. (2022). Empowering children to speak up and act on social justice issues: The use of folktales and collaborative storytelling as tools of social imagination. *British Educational Research Journal*, 48(2), 253-271.
- Kaschl, E. (2003). *Dance and authenticity in Israel and Palestine: Performing the nation*. Brill.
- Kelman, Herbert C. (1998). Interactive Problem Solving: An Approach to Conflict Resolution and Its Application in the Middle East. *PS: Political Science & Politics*, 31(2), 190–198. doi:10.1017/s1049096500054238
- MacDonald, M. R. (1999). Fifty Functions of Storytelling. In M. R. MacDonald (Ed.), *Traditional storytelling today: An international sourcebook* (pp. 408-415). Fitzroy Dearborn.
- Magos, K. (2018). "The Neighbor's Folktales": Developing Intercultural Competence through Folktales and Stories. *Bookbird: A Journal of International Children's Literature*, 56(2), 28-34.
- Malimabe-Ramagoshi, R. M., Maree, J. G., Alexander, D., & Molepo, M. M. (2007). Child abuse in Setswana folktales. *Early child development and care*, 177(4), 433-448.
- Manuel, P. (2006). The saga of a song: authorship and ownership in the case of "Guantanamo". *Latin American Music Review/Revista de Música Latinoamericana*, 27(2), 121-147.
- Mar, R. A., & Oatley, K. (2008). The function of fiction is the abstraction and simulation of social experience. *Perspectives on Psychological Science*, 3(3), 173–192. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2008.00073.x>
- McCubbin, J. (2010). Irish-language policy in a multiethnic state: competing discourses on ethnocultural membership and language ownership. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 31(5), 457-478.
- Muhawi, I. (1999). Storytelling in Palestine. In M. R. MacDonald (Ed.), *Traditional storytelling today: An international sourcebook* (pp. 344-347). Fitzroy Dearborn.
- Murrar S., Brauer M. (2018). Entertainment-education effectively reduces prejudice. *Gronoyesp Processes & Intergroup Relations*, 21, 1053–1077. doi:[10.1177/1368430216682350](https://doi.org/10.1177/1368430216682350)
- Murrar, S., & Brauer, M. (2019). Overcoming Resistance to Change: Using Narratives to Create More Positive Intergroup Attitudes. *Current Directions in Psychological Science*, 28(2), 164-169. doi:[10.1177/0963721418818552](https://doi.org/10.1177/0963721418818552)

- Neumann, S. (1999). Traditional Storytelling Today in the East of Northern Germany. In M. R. MacDonald (Ed.), *Traditional storytelling today: An international sourcebook* (pp. 234-238). Fitzroy Dearborn.
- Noyes, D. (2006). The Judgment of Solomon: Global Protections for Tradition and the Problem of Community Ownership. *Cultural Analysis*, 5(2006), 27-56.
- Ochs, E., & Capps, L. (1996). Narrating the self. *Annual Review of Anthropology*, 25(1), 19–43. <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.25.1.19>
- O'Rourke, B. (2011). Whose language is it? Struggles for language ownership in an Irish language classroom. *Journal of Language, Identity & Education*, 10(5), 327-345.
- Paluck, E. L., & Green, D. P. (2009). Prejudice reduction: What works? A review and assessment of research and practice. *Annual review of psychology*, 60, 339-367. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163607>
- Pappe, I. (2006). The bridging narrative concept. *Israeli and Palestinian narratives of conflict: history's double helix*, 194-204.
- Plummer, K. (1995). *Telling sexual stories: Power, change, and social worlds*. Psychology Press.
- Raheja, G. G., & Gold, A. G. (1994). *Listen to the heron's words: reimagining gender and kinship in North India*. Univ of California Press.
- Senehi, J. (2002). Constructive storytelling: A peace process. *Peace and Conflict Studies*, 9(2), 41-63.
- Sokoli, R. (1999). The Albanian World in the Folk Teller's Stories. In M. R. MacDonald (Ed.), *Traditional storytelling today: An international sourcebook* (pp. 181-184). Fitzroy Dearborn.
- Spagnoli, C., Cox, A. M., & Albert, D. H. (2003). On the Trail of Judge Rabbit: Sharing Tales from Cambodian Refugees. In *The healing heart--communities: Storytelling to build strong and healthy communities* (pp. 1–19). essay, New Society Publishers.
- Sturm, B. (1999). An Analysis of Five Interviews with Storylisteners to Determine How They Perceive the Listening Experience. In M. R. MacDonald (Ed.), *Traditional storytelling today: An international sourcebook* (pp. 563-571). Fitzroy Dearborn.
- Sturm (1999). The Enchanted Imagination: Storytelling's Power to Entrance Listeners. *School Library Media Research*, 2(6), 1-21.
- UNESCO. 2003. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris, 17 October. <https://ich.unesco.org/en/convention>
- Valentine, K. B. & Valentine, E. (1999). Storytelling in Spanish Galicia. In M. R. MacDonald (Ed.), *Traditional storytelling today: An international sourcebook* (pp. 230-233). Fitzroy Dearborn.
- West, C. (1990). The New Cultural Politics of Difference. In Russell, F. et al. (Eds.), *Out There: Marginalization and Contemporary Cultures*. MIT Press.
- White, L. (1999). Basque Storytelling and the Living Oral Tradition. In M. R. MacDonald (Ed.), *Traditional storytelling today: An international sourcebook* (pp. 185-189). Fitzroy Dearborn.
- Xue, M. M. (2022). Folklore. In *Encyclopedia of Violence, Peace, and Conflict, Third Edition*. Academic Press.

Co-funded by the
European Union

Podrška Evropske komisije u objavljivanju ove publikacije ne znači da ona odražava stavove Evropske komisije, već samo autora publikacije. Evropska komisija ne može se smatrati odgovornom za korišćenje informacija iz ove publikacije. [Broj projekta: 2022-1-NL01-KA220-HED-000090175]